

Merhaba Hocam... Elveda...

Yavuz Erten¹

¹Klinik Psikolog, İçgörü Psikoterapi Merkezi, İstanbul,
e-posta: yavuzerten@superonline.com

2005 yılında bir gün, o ana kadar adını duymadığım bir kişiden bir elektronik posta aldım. Bu posta beni 3. Avrupa Psikanalitik Film Festivali hakkında bilgilendiriyordu. Girişinde “Sayın Yavuz Erten’in Dikkatine” yazıyordu. Festival kapsamındaki tüm etkinliklerin ayrıntılı tanıtıldığı mesajda özellikle şu soruya –yazı karakterindeki farklılıkla- bir vurgu yapılmaktaydı: "Yaratıcı bir yönetmenin Beyazperdede anlattıkları ile o yaratıcı yönetmen bir psikanalistin divanına yatsa anlatacağı şeyler aynı yapı ve içerikte olur muydu?"

Postanın kimden geldiğine baktım. Tanımadığım bir isimdi. Teşekkür yanıtı yazdım. Kısa ve resmi bir yanıtı. Sonraları, günlük acelecilikler ve telaşlar içinde bu mesajın nasıl bir çağrı ve davet olduğunu değerlendiremediğimi düşündüm. Aradan iki veya üç ay geçtikten sonra ofisimde bir kargo şirketinden gelen paketi buldum. Açtığımda içinden Sigmund Freud ve Jacques Lacan ile ilgili belgesel DVD’leri çıktı. Paketin içinde bir mektup da vardı. Mektupta, bana daha önce elektronik posta yollayan kişi kendini tanıtıyor ve kısa zamanda yüz yüze görüşmek istediğini söylüyordu. Mektuptaki isme bu sefer özel bir ilgi ve dikkatle baktım: Büyük harflerle ENDER HERDURAK yazıyordu.

Sonrasında Ender Beyle ofisimde iki kez görüştük. Her bir görüşmeye elleri kolları dolu bir şekilde geldi. Paketlerde DVD’ler ve kitaplar vardı. Getirdiği DVD ve kitapları teker teker tanıttı. Bu tanıtımlara ek olarak her DVD için hazırladığı bilgi notlarını da muhakkak DVD’lerin kutusuna ekliyordu.

Şimdi bilgisayarımın başında bu yazıyı yazarken gözüm karşı raflarda sıralanmış yüze yakın DVD’ye ve onların hemen yanındaki setin üstündeki onlarca kitaba gidiyor. Bunların hepsi Ender Bey’in 2005 yılından bugünün bir ay öncesine kadar bir Noel Baba cömertliği ile bana taşıdığı şeyler.

Tüm bu cömertlik karşısında mahcup olurdum; “Ender Bey ben bunları ödemek istiyorum: Böyle olmaz!” derdim. O gözlüklerini bir telaşla düzeltir ve “Sizinle paylaşınca değerleniyorlar” diye yanıtlardı. Onun bu hediyeleri karşısında ben de bir şey yapmak istedim. Meslekten olanlarda bile ender görülen derecede psikanalize ilgisi ve öğrenme

tutkusu vardı. On beş senedir İçgörü Psikoterapi Merkezi'nde verdiğim ve iki yıl süren seminerlerimin kuramsal olan ilk yılına katılabileceğini söyledim. Bu eğitimin ikinci yılı teknik ve pratiğe yönelikti. Ender Bey geçmiş yıllarda da meslek dışından olup bağlantılı alanlarda çalışan (yazar, sosyolog, antropolog) birkaç kişi gibi bu seminerlerin kuramsal bölümüne devam edebilir diye düşünmüştüm.

Çok heyecanlanmış ve mutlu olmuştu. Hemen hemen hiç aksatmadan kuramsal eğitime geldi. Dikkatle dinledi. Hiç durmadan notlar aldı. Yüzündeki ifade anlattıklarımın duygusal içerikleri ile uyum içinde dans etti. Oturumlarda ya hiç söz almadı veya soru sormadı ya da bunları yaptıysa bile o kadar azdı ki hiç hatırlamıyorum. O söyleyeceği bir şey olduğu zaman kahve arasında veya oturum bittikten sonra gelirdi. Bir keresinde sorularını neden oturum sırasında sormadığını sorunca “Hocam ben meslek dışındayım. Burada zaten kontenjandan yer bulmuş durumdayım. Anlayışsız sorularıyla meslekten olup konuya hakim olanların ve profesyonel anlamda ihtiyacı olanların zamanını ve alanını işgal etmeyeyim diye düşünüyorum. Ancak gene de duramıyorum ve bu sefer sizi istirahat zamanınızda rahatsız ediyorum.” demişti. Ben onu rahatlatmak için bir şeyler söylemeye çalışmıştım ancak söylediklerimi tam anlamıyla duymamıştı.

Ender Bey beni işgal ve rahatsız etme tedirginliğini yaşarken ben öte yanda şöyle bir şey deneyimliyordum. Ender Bey yanıma geliyor, “r” sesi epey vurgulu bir “Merhaba hocam...” diyor ve sonrasında soracağı veya söyleyeceği şeyi en kısa şekilde iletiyor ve yanıtlarımı zor bela bekleyerek yanımdan ayrılıyordu. O “Merhaba” dedikten bir soluk sonra “Elveda” diyor gibiydi. Bu ritüele alıştıktan sonra onun beni selamlayışı ve yanımdan ayrılışı sırasında gözlerindeki anlamı daha fazla süzebildim. Gözlerindeki ifade içli, buruk ve pusluydu. Şimdi geriye baktığımda daha fazla ayırt edebiliyorum ki Ender Bey bana söz konusu soruları veya yorumları değil gözlerindeki o ifadeyi getiriyordu. O, ifadesini dillendirmeden ve ben de ona bu ifadesi ile ilgili bir tepki, bir yanıt, bir yankı vermemiş olarak yanımdan ayrılıyordu.

Onun elektronik postalarındaki iletişimi ise farklıydı. Bana çok fazla mesaj yollamadı ancak yolladıkları onun sinema ve psikanalizle ilgili neler düşündüğünü, neler hissettiğini; sinema-psikanaliz ikilisini hangi kesişme noktalarında kavradığını gösteriyordu. Bu mesajlarda seminer oturumlarında bahsettiğim kavramlardan veya klinik olgulardan yola çıkarak bazı filmler öneriyordu. Bu filmler dünyanın dört bir köşesinin sinemalarından

cımbızla çekilip alınmış gibiydiler. Ayrıca zamansal olarak da sinema tarihinin yüz yıllık geçmişinin herhangi bir diliminden seçilebiliyorlardı. Bu coğrafi, kültürel ve zamansal çeşitlilik onun nasıl bilgili bir sinefil olduğunu ortaya koyuyordu. Ayrıca önerilen filmler dikkatlice değerlendirildiği zaman Ender Bey'in söz konusu kuramsal kavram veya klinik olgu ile kurduğu düşünsel, sezgisel ve estetik bağı daha çok takdir etmeye başlıyordum. Mesajlarında önerdiği filmler kısa bir süre sonra ofisimdeki masamın üzerinde eklenmiş bilgi notları ile yerlerini alıyordu. Onları ya bizzat Ender Bey getirip bırakıyor ya da kargo şirketi yoluyla bana ulaşıyorlardı. Sekreterim kargo şirketinin adamını kapıda gördüğü zaman “Ender Bey'in filmleri geldi.” demeye başlamıştı.

Çok sık olmasa da, mesajlarında benim o haftaki oturumda üzerinde durduğum kavram veya olgulara film önermekle yetinmeyip, bazı yorumlar veya eleştiriler yaptığı da olmuştu. Bir oturumda ben klasik psikanaliz uygulamalarında sorun olarak gördüğüm bir durumu anlatmıştım ve tartışmaya çalışmıştım. Bu nokta, her ne kadar tarihsel hakikat önemli değildir dense, söylemsel hakikat ön plana çıkarılsa da, vaka sunumları ve formülasyonlarda sebep-sonuç bağlantıları kurulurken tarihsel olaylara ve onların içinde yer alan karakterlere atfedilen somutluklarla ilgili bir sorgulamaydı. Oturumlarda pek çok kez yaptığım gibi, bu sorgulamayı kendi içimde bir diyaloga, diyalektik bir sesli düşünmeye dökmüş ve tartışmanın iki tarafını lehte ve aleyhte ele almıştım. Ancak salondan sorulan sorular veya yapılan yorumlara yanıtlar verirken bir noktadan sonra yolumu kaybetmiştim ve kafam karışmıştı. Katılımcıların şikâyetçi ve alaycı ifadelerle oflayıp pufladığını hatırlıyorum. Ertesi gün Ender Bey, gönderdiği elektronik mesajda, Slavoj Žižek'e gönderme yaparak şunları yazıyordu: “Lacancı kuramı göz önüne almayan psikanalistler, eninde sonunda psikanaliz kuramından şüphe etmeye başlayacaklardır.”

Ender Bey yüz yüze görüşmelerinde sessiz, aceleci ve kaçaktı. Ancak mesajlarında farklı bir halin içinden konuşuyordu. Bu ikisi arasındaki uçurumu doğrudan deneyimlediğim bir anım daha var. Ender Bey, elektronik ortamdaki iletişimimizde, İçgörü Psikoterapi Merkezi'nde düzenli bir şekilde gerçekleştirilecek filmleri psikanalitik yorumlama etkinliği fikrini ortaya attı ve bu konuda ısrarcı oldu. Çalışmaya psikoza konu olan filmlerle başlayacaktık. İlk film David Cronenberg'in “Spider”ıydı. Bu filmi Ender Bey seçmişti. 30 Mart 2006 tarihindeki bu oturumda Ender Bey, Saffet Murat Tura, Bülent Somay ve ben tartışmacı olarak yer almıştık.

Film seyredildikten sonra dördümüz katılımcıların karşısındaki yerimizi aldık ve sırayla kendi yorumlarımızı yapmaya başladık. Ender Bey'in önünde sayfalarca not vardı. Detaylı hazırlandığını ve film ile ilgili çok dolu olduğunu görebiliyordum. Söz aldıktan kısa bir süre sonra çok kaygılı bir hale geldi, tıkanı ve konuşmayı bıraktı: “Benden bu kadar; buyurun hocam.” dedi. Ender Bey bir daha hiçbir İçgörü Film Çalışması'nda tartışmacı olarak yer almadı. Her zaman fikir sağladı; film önerdi; filmleri buldu. Filmlerle ilgili bilgilendirici notlar yazdı. Onları film gösteriminden önce dağıttı. Ancak tartışmacı koltuğuna oturmadı. Katılımcıların önemli bir bölümünün Ender Beyle ilgili bir hayal kırıklığı yaşadığını tahmin edebiliyordum. Sonrasında, onunla ilgili “filmlere meraklı; psikanalize ise hevesli birisi” gibi değerlendirmeler yapıldığını duydum. “Meraklı” ve “hevesli” sıfatlarının, o sıfatları kullandığımız kişiyi idealize etmemize taş koymaları dışında herhangi bir zararı olduğunu düşünmüyorum. Üstüne üstlük insan güruhunun büyük çoğunluğunun hiçbir konuda merak ve hevesi kalmadığını da hesaba katarsak... Ancak yine de, Ender Bey'in sinema ve psikanalize kurduğu ilişkinin farklı yönlerini kestirebilen birisi olarak, onun kimliği ve kişiliğindeki bir şeyleri kavramayı amaçlıyorsak bu sıfatların eksiklik yaratacağını düşünüyorum. Ender Bey kelimeler ve kuramlarla rahatça oynayan ağır top bir entelektüel değildi. Görebildiğim kadarıyla kavramlarla dansında mahir bir düşünselliği ve kıvrak bir simgeleştirmeyi kullanmıyordu. Ancak ilgilendiği konuyla sezgisel, duygusal ve deneyimsel bir ilişkiye giriyordu. Filmleri belki ustaca yorumlayamıyor ancak gözlerindeki içli, buruk ve puslu ifadenin işaret ettiği bir yerde onlarla buluşuyor ve onları yaşıyordu.

Bir keresinde benim uygulamalı psikanalizin metodolojik sorunlarını tartıştığım bir makalemi (Erten, 2006) okuduğunu ve kafasına bazı şeyler takıldığını söylemişti. Ben onların neler olduğunu sorunca Ender Bey bir iki cümle ile uğraştı ancak devamını getiremedi. Belki de ortamdaki gerginliği dindirmek sebebi ile “Ya neden filmleri film olarak seyredip onları rahat bırakmıyoruz da ikide bir işin içine psikanalizi sokuyoruz ki?” dedim. Belki de ona bir üstten bakma ve kibirli yardımcılık havasıyla “Boş ver sen psikanalitik sözleri...kendini üzme... Anladığın şeyden, filmlerden film diliyle konuş” demek istedim. Yüzünde bir şaşkınlık ve kırılmışlık belirdi. “Yok ama tabii ki öyle olmaz... Hocam psikanaliz olmadan nasıl olacak ki?” dedi. Benim orada anlamadığım ya da anlamazlıktan geldiğim onun tüm hassasiyetiyle filmlerle buluşmalarında yaşadıklarını psikanalize getirmesiydi.

Ertesi gün ondan bir elektronik posta aldım. Didier Anzieu'nün "Freud'un Otoanalizi ve Psikanalizin Keşfi" (2003) eserine Levent Kayaalp'in kaleme aldığı sunuş yazısındaki Anzieu alıntısını bana yazmıştı: "Sorun Freud'un viktoryen dönem bunalımı karşısında bulunduğu çözümü tekrar değildir. Sorun, insanoğlunun günümüz medeniyetindeki rahatsızlığına cevap bulmaktadır. Psikanalitik nitelikte bir çalışma, bilinçdışının kendini gösterdiği her yerde yapılmalıdır: ayakta, oturur durumda ya da uzanmış halde; bireysel olarak, grup halinde ya da ailede, öznenin kaygılarını ve fantezilerini, onları işitebileceği ve açıklayabileceği varsayılan birine anlatabileceği her yerde". Son günlerde bu manidar mesajı defalarca okudum ve okudum...

* * * *

Ender Bey'in vefatının arkasından onun adını yaşatmak için neler yapabileceğimizi kendi aramızda konuşurken, Faruk Gençöz, öncelikle, Ender Herdurak üzerine, onun kişiliği ve gerçekten kim olduğu üzerine düşünmemizi ve tartışmamızı önerdi.

Yüz yüze görüşmelerde telaşı, kaygısı, aceleciliği ve bunların yarattığı –iki taraf için de geçerli- olan savunmacı bir yüzeysellik vardı. Diğer tarafta ise, araya mesafe (elektronik posta) veya geçiş nesnelere, simgesel araçlar, vb (filmler) girdiği zaman, kişiliğindeki derinlik ve karmaşıklıkla karşılaşılıyordu. Bu ikisi arasındaki farkı düşünürsek, onun şimdi aramıza koyduğu mesafe (ölüm) bu derinlik ve karmaşıklık üzerine bir düşünme, anlama ve açıklama imkânı sunuyor. Ne yazık ki bu imkân artık onun dolaylı bir şekilde istediği yardım talebini karşılayamayacak.

Yukarıda da yazdığım gibi Ender Bey "Merhaba" dedikten bir soluk sonra "Elveda" der gibiydi. Yanıma geldiği anda ayrılışı da başlardı.

Ne gariptir ki, onun gidişinin ardından ben ve diğer dostları onu daha fazla yaşamaya ve taşımaya başladık.

Çoğumuz belki de yasın doğal süreci olarak, kendiliğinden, Faruk Gençöz'ün önerdiğini yapar durumdayız.

Elveda Ender Bey.... Merhaba...

Kaynaklar

Anzieu, D. (2003). *Freud'un Otoanalizi ve Psikanalizin Keşfi*. Metis.

Erten, Y. (2006). Psikanaliz Oda Dışına Çıkınca. Uygulamalı Psikanalizde Çerçeve Sorunu, *Psikanalitik Bakışlar II- Psikanalitik Çerçeve*, PPPD Yayınları -2, s.123-136.